

KÍGYÓBŰVÖLŐK

A fonott kosárból ágaskodó kobrának furulyázó, turbános emberek képe még azok előtt is jól ismert, akik élőben soha nem láttak az utcán üldögélő kígyóbűvölőt. Legközelebb Marokkóban találkozhatunk velük, de Indiába eljutva sokkal hitelesebb formában is megcsodálhatjuk őket. Vajon kik ezek az emberek, és hogyan alakult ki ez a tradíció?

A kígyóbűvölők jól ismert tagjai az arab bazárok és az indiai zarándokhelyek forgatagának. Ha turistát látnak, rögtön leemelik fonott kosaruk fedelét, és többől készült hangszerükkel, a *pungvival* furulyázni kezdenek a lassan felágaskodó kobra előtt, mely csuklyáját szétfeszítve „táncolni” kezd, pontosabban követi a tekintélyes méretű furulya mozgását, esetleg bátor gazdája öklének vagy lábának mozdulatait. Az előadó szerint a kobra ilyenkor a zene hatására „hipnotizált” állapotba kerül, ami nyugodtabb példányok esetén látszólag így is van, de a frissen befogott kobra gyakran odakap. Ez általában csak fenyegetés, ritkábban érintés vagy valódi marás. A bátor kígyóbűvölők nemcsak zenélnek, hanem a kezükbe is veszik ezeket a valóban mérges kígyókat.

VARÁZSLÓK KÉZIKÖNYVE

Ázsiában elsősorban Pakisztán, India, Srí Lanka és Bangladesch számít a kígyóbűvölés hazájának, de Thaiföldön és Malajziában is vannak, akik kobraikkal játszanak. Afrikában

az északi országokra jellemző a kígyóbűvölés, de előfordul, hogy egyes dél-afrikai országok kígyófarmjain a gondozók kézben tartott kobraikkal, esetenként fekete mambával produkálják magukat. A legtöbb kígyóbűvölő nagyobb vásárokon, ünnepeken mutatja be tudományát, de a növekvő turizmus

hogyan a skorpió szúrta munkásokat gyors elsősegélyben részesítsék. A kígyóbűvölők szakértelmébe vetett hit nem halt ki az ókorban. Ma sem ritka az olyan eset, amikor kormányzati szervek, kórházak vagy a rendőrség kéri segítségüket egy-egy kígyó befogásához, eltávolításához.

vásárolják. Kígyóik tartására nem sok gondot fordítanak: egyszerűen a szállításra szolgáló kosárban vagy dobozban tartják őket. *Rudyard Kipling* is említi *A Dzsungel* könyve című művében, hogy a szentként tisztelt fehér kobra egy tálban kap tejet, és sajnos napjainkban is sok kígyóbűvölő ezzel eteti kitört

A szerző fényképe

hatására felkapott idegenforgalmi nevezetességek körül is találkozhatunk velük.

A kígyóbűvölés történetének első írásos emlékei az ókori Egyiptomból származnak, és gyógyítókról, illetve bűvészekről szólnak, de a hagyomány Indiából indult, és a Közel-Kelet érintésével jutott el Észak-Afrikába. Az egyiptomi *Medinet Habu* templomot ábrázoló korabeli metszetek alapján tudjuk, hogy annak udvarán núbiai kígyóbűvölők élő kobrákkal szórakoztatták a nagyérdeműt. Köztudott, hogy *Kleopátra* is egy „ureusz” kígyóval, azaz kobrával követett el öngyilkosságot, de azt kevesen tudják, hogy a *Ptolemaida* dinasztia korából (i.e. 305-330) létezik egy papirusztekercs, mely az egyiptomi kígyóbűvölők első kézikönyvének is tekinthető. Ebben több mint harminc kígyó leírása és a kígyómárások kezelése szerepel. Érdekes, hogy az írás külön kitért a skorpiókra is, de ez a része sajnos nem maradt olyan jó állapotban, mint a kígyókat érintő. Abban a világban, amikor az emberek zöme sem írni, sem olvasni nem tudott, az írástudó egyiptomi varázslók a művelt elit részét képezték, mint gyakorló orvosok. Mivel a skorpiók szúrását is több-kevesebb sikerrel kezelték, gyakran alkalmazták őket, mint karavánok kísérőit, de a nagyobb építkezéseknél is ott voltak,

ELDOBHATÓ MUNKAESZKÖZ

A kígyóbűvölők munkája természetesen nem veszélytelen, így a kígyómárás ellen többféleképpen védekeznek. A bátrabbak egyszerűen igyekeznek a kígyó „hatótávolságán” kívül maradni [ami a kobra esetében kb. a testhossz egyharmadának megfelelő távolság], míg a kígyóbűvölők zöme kitöri állatai méregfogát, vagy egyszerűen bevarrja a száját. Ha nem törik ki a fogait, a „táncoló” kígyót többször harapásra ingerlik, miközben az állat lassan megtanulja, hogy az elé tartott tárgyba marni fájdalmas.

A leggyakrabban bemutatott fajok országonként különbözőek, de általában a kobrák (*Naja sp.*) és a nagyobb testű, de lomha viperák, pl. a puffogó viperák (*Bitis arietans*) közül kerülnek ki, kiegészítve nagytestű hátsóméregfogas kígyókkal (pl.: európai gyíkaskígyó, *Malpolon monspessulanus*) vagy ártalmatlan haragos siklókkal (*Coluber jugularis*) és óriáskígyókkal (*Python sp.*). A kígyóbűvölők általában maguk fogják a kígyóikat, ami az adott területen nem túl nehéz. Észak-Afrika vagy India sűrűn lakott, városzéli mezőgazdasági területei az ott élő rágcsálók miatt szinte mágnesként vonzzák a kobrákat és egyéb kígyókat. Napjainkban egyre gyakoribb, hogy a kígyókat állatkereskedőktől

fogó – tehát önálló zsákmányszerzésre képtelen – állatait. Kérdéseimre szinte minden

„– Én a Király Kincsének őrzője vagyok. Kurrun Rádzsa rakatta fölém ezt a követ, amikor még fekete volt a bőröm: hogy meghalni tanítsam azokat, akik lopni jönnek ide. Aztán a fölemelt kő helyén leeresztették a kincset, s hallottam uraimnak, a papoknak énekét...
...Amíg a követ föl nem emelik s a papok le nem jönnek, azokat a dalokat énekelve, amiket én ismerek, s meleg tejjel meg nem itatnak és föl nem visznek megint a napvilágra: addig én – én – én vagyok a Király Kincsének őrzője, én és senki más!”

(Rudyard Kipling: *A Dzsungel* könyve)

kígyóbűvölő részletesen elmesélte, hogy állatait időnként egerekkel eteti, sőt e célból még a bevarrt szájú kígyók varratait is eltávolítják időnként. Ezeknek a kígyóknak az átlagos élettartama hat hónap, és ha elpusztulnak, egyszerűen pótolják őket egy másikkal. Egy átlagos kígyóbűvölő kb. hét állatot „használ el” egy év alatt.

KOBRA A MONGÚZ ELLEN

A kígyóbűvölés önmagában kevés pénz hoz a konyhára, ezért a kígyóbűvölők foglalkozása kiegészül apró ajándéktárgyak és amulettek árusításával, valamint a korábban említett természetgyógyászati tevékenységekkel. Kivételt ez alól csupán a turisták által kedvelt helyek jelentenek: az indiai *Taj Mahal*, vagy a marokkói *Jemna-el Fna* főtér Marrakechben. Itt az *aisaoua* törzshöz tartozó kígyóbűvölők kifejezetten vadásznak a turistákra, és az óvatlan ember hamar egy kifejlett gyíkaskígyót (*Malpolon sp.*) talál a

met jelent. Több kisragadozó, így a mongúkok is bizonyos fokú immunitást élveznek a kobraméreggel szemben, de elsősorban ügyességükön és mozgékonyágukon múlik, hogy elkapják a kobra tarkóját, majd fejét szétharapva elpusztítják és munkájuk jutalmaként megegyék azt.

Indiában az első kígyóbűvölők valószínűleg olyan vándor gyógyítók lehettek, akik a kígyómarásokat is hagyományos gyógy módokkal kezelték, és igény szerint a házba tévedt mérgeskígyókat is befogták. *Baba Gulabgir* (más néven *Gulabgarnath*) a legen-

ték a kígyóbűvölőket, akik így számos külföldi kulturális fesztiválra eljutottak. Másik megélhetési forrásuk a kígyóbőr-kereskedők és az egyre gyarapodó kígyófarmok ellátása volt kígyókkal. Ez utóbbiakat főleg orvosi célokra, kígyómarás elleni szérum előállításához használták.

Amióta az indiai kormány 1972-ben hozott állatvédelmi törvénnyel próbálta visszaszorítani a kígyóbőr-exportot, és egyszerűen betiltotta a kígyók tartását, a mesterség kezd kihalni. A törvény hatására munka és megélhetés nélkül maradó kígyóbűvölők en-

Boffülű „táncosok”

A kígyók szaglása kiváló, de valódi hallásuk, illetve fülnyílásuk nincs, így a legtöbb fajnál a belső fül jelzi a talaj rázkódásait. A hallócsont ugyanis összeköttetésben áll az alsó állkapoccsal, amely a talajjal érintkezve felveszi és továbbítja annak rezgéseit. A kígyóbűvölők viszont nem ezt, hanem a kígyók meglehetősen rossz látását használják ki. Mivel ezek az ál-

latok csak foltokban látnak, nagyjából mindegy, hogy a kézfejüket vagy egy furulyát mozgatunk-e előttük, minden mozgásra reagálnak. A kobrák ez esetben automatikusan felveszik a figyelemfelkeltő, védekező pózt, és fejüket a talajról felemelve, nyakpajzsukat szétfeszítve, látványosan „kobrázni” kezdenek. Tehát a zene ritmusa, üteme és dallama mellékes.

nyakában, amit aztán csak komoly összegű valuta fejében vesznek le róla. Ismerek olyan embert, aki 100 eurót fizetett a kígyóbűvölőknek, hogy békén hagyják...

A hindu mitológiában a kobrák – sőt más kígyók is – mint az istenek védelmezői jelentek meg, így a kígyóbűvölőket is az istenek hatása alatt álló, szent embereknek tartják, akik immunisak a kobra mérgeivel szemben. A legtöbb kígyóbűvölő még gyerekkorában tanulja meg a mesterséget édesapjától, de mutatványukat nem egyedül, hanem táncosok, zenészek és falusi kifőzdék vándorfesztiváljának szerves részeként mutatják be. Nagyobb érdeklődés és várható haszon reményében hajlandóak egy-egy kígyót szelídített mongúz (*Herpestes sp.*) segítségével feláldozni, ami látványos, de gyors küzdel-

da szerint akkor lett guru, azaz tanító, amikor az embereket arról próbálta meggyőzni, hogy tiszteljék a hüllőket, és ne féljenek tőlük. Indiában a kígyóbűvölőket külön kasztrendszerbe (*Sapera* vagy *Sapuakela*) sorolják: az ide tartozó embereknek ez az ősi foglalkozása, a megélhetésre más lehetőségük elvileg nincs. Bangladeshből a kígyóbűvölők

gedélyekhez folyamodtak, így bizonyos keretek között még napjainkban is űzhetik ősi mesterségüket. Becslések szerint Indiában és a környező országokban „mindössze” egymillió kígyóbűvölő dolgozik, de az állatvédő szervezetek kormányra gyakorolt nyomására az illegális kígyótartást egyre szigorúbban veszik. Ennek ellenére 2003-ban több száz indiai kígyóbűvölő gyűlt össze a haryanai *Charkhi Dadri* templomban, hogy a nemzetközi közvélemény figyelmét felhívja helyzetükre. Ezt követte egy tüntetésük Orissa államban, ami arra ösztönözte az állatvédőket, hogy kidolgozzanak egy olyan stratégiát, ami egyaránt jó a kígyászoknak, állataiknak, és a természetvédelem ügyét is szolgálja. A cél, hogy a gyakran csak pénzéhes kunyerálóként funkcionáló embereket megtanítsák a kígyókkal való helyes bánásmódra, ők pedig a hüllők iránti tiszteletre neveljék közönségüket. Ezenfelül kedvükre árulhatják gyógynövényeiket, és a kijelölt turisztikai látványosságok előtt ülve még furulyázhatnak is kígyóiknak.

a *bedey* népcsoport tagjai közül kerülnek ki, és Marokkóban is külön törzs foglalkozik hagyományosan a kígyók befogásával és bemutatásával.

BETILTOTT HAGYOMÁNY

A XX. század elején egyes kormányok a turizmust vonzó látványosságként kezel-

Buzás Balázs (balazsbuzas.com)

Az egyiptomi TOLBA CSALÁD

Kétséget kizáróan Egyiptom legismertebb kígyóbűvölője sokáig az esznai születésű *Moussa Mohamed el Hawi* (azaz kígyóbűvölő), ismertebb nevén *Sheikh Moussa* volt, aki a nemzedékről nemzedékre öröklődött hagyományt a turistáktól hemzsegő Luxor utcáin ápolta.

Moussa halála után a sajtó által legfelkapottabb és a hazai kereskedők által már a 80-as évek óta gyakran látogatott egyiptomi állatkereskedő a *Tolba* család. A már-már legendás híró Tolbáék Kairó külvárosában, a piramisoktól nem messze található Abu Rawash településen élnek, és évtizedek óta különféle csúszómászókkal, madarakkal és emlősökkel kereskednek. Családjuk állítólag Felső-Egyiptom legrégebbi *rifa'ya*-ja, azaz olyan kígyóbűvölője, aki a szufi *Ahmed Al-Rifa'* sejk által alapított szekta alapelve szerint nem bántja a kígyót, hogy az se bántsa őt. A valódi *rifa'ya*-k már legendának számítanak, és az *Al-Imam Al-Shaf'ie* mögött péntekenként megrendezett „állatpiacon” kígyókat áruló emberekre sem jellemző, hogy vigyáznának állataik egészségére, így tőlük elhatárolódnak. A kígyóvadász *hanashin*okkal viszont jó a viszonyuk. *Said Tolba* elmondása szerint a legtöbb földművelő paraszt képes egy hét alatt száz nem mérges kígyót begyűjteni, melyeknek darabjáért 3-4 egyiptomi fontot (LE, 1 LE = kb. 35 HUF) kapnak. Ezeket 15-35 LE-ért lehet továbbadni, de szerinte a valódi kígyóvadászat nem amatőröknek való feladat, hanem komoly előtanulmányokat igénylő szakma. Habár a család több tagja szenvedett már kígyómarást, ebbe még senki nem halt bele. Ennek ellenére a kígyóvadászat nem veszélytelen munka: 1987-ben Szuezi környékén a család több tagja lelte halálát egy taposóaknától. A telelési idő végétől (április) szeptember végéig a Tolba család tagjai gyűjtőutakra indulnak, hogy felkeressék a jól bevált helyeket Asszuántól délre, Marsa Matruhától nyugatra (a líbiai határ közelében), és a legfontosabb gyűjtőhelyen, a Sínai-félszigeten. A családi hagyományok ápolása becsületbeli ügy, még a később doktorrá vagy ügyvéddé avanszált rokonok is tudnak kígyót fogni. A nyugati kereskedőknek és kutatóknak szállított állatok ára változó, skorpiót már pár fontért lehet kapni, de egy jó állapotban lévő, kifejlett egyiptomi kobráért (*Naja haje*) akár 500 fontot is elkérnek. A legtöbb mérgeskígyó ára 100-300 LE között van, amit kondíciótól függően nem nehéz lealkudni. Habár a kígyászszakma nem veszélytelen, *Said Tolba* soha nem bánta meg, hogy belefogott a jól jövedelmező üzletbe. Jelenleg lakóházától nem messze, nagyméretű külső terráriumokkal berendezett kertjében folytat kis- és nagykereskedelmet.

